

УДК: 34.477

*Л. Є. Сімків, к.е.н., доцент
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу*

ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Українська економіка є однією з найбільш енергоємних у світі: на виробництво одиниці ВВП витрачається у 3-5 разів більше енергії, ніж у країнах Європи [1]. Проблема високої енергоємності ВВП має загальнодержавний характер, оскільки впливає на рівень собівартості продукції та її конкурентоспроможність.

Так, за даними Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України, енергоємність ВВП України в 2013 році склала 0,613 кг умовного палива на гривню виробленої продукції (показник знизився з 0,82 кг у 2003 році, до 0,635 кг у 2008 році і до 0,621 кг умовного палива на гривню продукції у 2012 році (рис. 1). Починаючи з 2009 року динаміка підвищення енергоефективності погіршилася, але все ж зберігається [2].

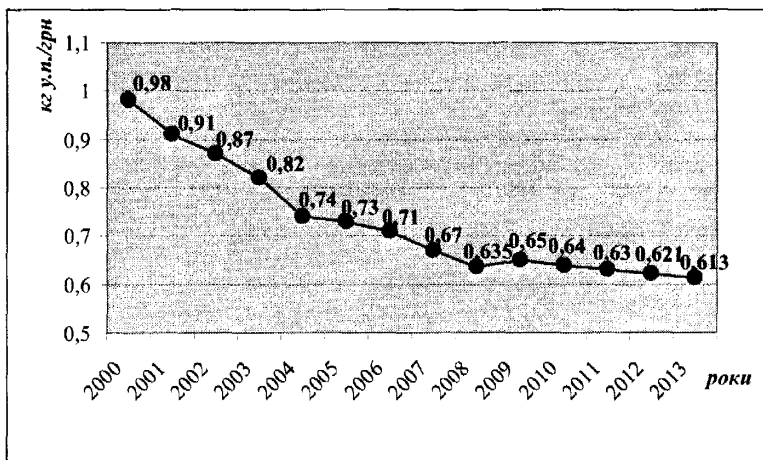

Рис. 1. Енергоємність ВВП України у 2000-2013 роках (кг у. п. /грн.)

Основними чинниками, які перешкоджають подальшому зниженню енергоємності ВВП, можна назвати наступні: високий ступінь фізичного зношення основних фондів і технологічне відставання в найбільш енергоємних галузях і житлово-комунальній сфері; невідповідність тарифів і цін на енергоресурси до витатків на їх виробництво, що ускладнює модернізацію енергетичних об'єктів; неефективність функціонування природних монополій; високий рівень втрат енергоресурсів при їх передачі та споживанні; обмеженість стимулів до зниження споживання енергоресурсів при відсутності

приладів обліку; низький рівень впровадження енергоефективних технологій і устаткування як у промисловості, так і серед населення.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку держави вирішення питання щодо зниження енергоємності ВВП має найбільш важливе значення для забезпечення її енергетичної незалежності та підвищення рівня енергетичної безпеки.

У структурі споживання первинної енергії в Україні переважають вугілля і природний газ, які займають, відповідно 35,8 % і 34,1 % усього енергозабезпечення, тоді як в країнах світу питома вага споживання газу становить 24 %, а вугілля – 30 %. І якщо вугіллям Україна переважно забезпечена власним і навіть його експортує, то запаси природного газу є не достатніми і країна великою мірою залежна від його імпорту. Енергоспоживання нафти в Україні порівняно зі світовими (33%) є невисоким і становить лише 8,5 %. В той же час обсяг споживання урану складає 18,9% проти 4 % у країнах світу, а гідроресурсів та інших відновлювальних джерел тільки 2,7 % (9 % у світі) [3]. Така ситуація негативно впливає на процеси стабілізації і розвитку економіки, і держава виявилася невідповідною до такої структури витрат у матеріальному виробництві, де енергетична складова в собівартості зросла в багато разів.

У структурі імпорту енергоресурсів в Україні природний газ у 2013 р. займав 57 %, в 2014 р. його частка скоротилася до 45,6 %. Враховуючи значну залежність вітчизняної економіки від імпорту даного ресурсу, для України вагомим значенням має ситуація на глобальному газовому ринку. При цьому додамо, що починаючи з кінця 2014 року спостерігається певне зниження світових цін на природний газ, зокрема і на російський природний газ.

Наявні тенденції на світовому газовому ринку мали б відповідним чином позначитись і на торговельній співпраці між Україною і Росією, котра традиційно була головним експортером природного газу в Україну. Однак в економічній співпраці між Україною і Росією велике значення займає політична складова, унаслідок чого наша країна отримує газ за завищеними цінами. Більше того, Україна, маючи вигідне географічне положення і сучасну газотранспортну систему, через політичні мотиви втрачає і позиції країни – транзитера газу, внаслідок побудови Росією газопроводу "Північний потік" в обхід України. У результаті держава втрачає значну частину валютних надходжень, що загалом негативно впливає на платіжний баланс, а відтак і на вартість національної валюти.

Таким чином, недиверсифіковані джерела імпорту енергоресурсів, зокрема природного газу, призводять до можливості застосування до України з боку її головного постачальника – Росії – неринкових механізмів ціноутворення, використовуючи методи економічного та політичного тиску. Очевидно, що така ситуація становить загрозу не лише енергетичній безпеці, а й політико-економічному суверенітетові України загалом.

У складній економічній ситуації, що склалася в Україні, у зв'язку з політико-економічної кризою, об'єктивно зростає значення власних джерел енергетичних ресурсів, яким є вугілля. Однак військові події на сході країни, де

зосереджені значні запаси вугілля, практично унеможливають їх використання, а відтак позбавляють Україну значної частки і цієї енергетичної сировини, істотно підриваючи енергетичну безпеку країни.

Виходячи зі сказаного, пріоритетними напрямками енергозбереження в Україні є:

- формування цілісної та дієвої системи управління та регулювання в паливно-енергетичному секторі, розвиток конкурентних відносин на ринках енергоносіїв;

- поступова лібералізація та розвиток конкурентних відносин на ринках енергоресурсів і ринках пов'язаних послуг;

- створення передумов для істотного зменшення енергоємності економіки за рахунок впровадження нових технологій, прогресивних стандартів, сучасних систем контролю, управління й обліку, транспортування та споживання енергетичних продуктів і розвитку ринкових механізмів стимулювання енергозбереження;

- диверсифікація джерел імпорту та шляхів постачання енергоносіїв;

- формування ефективної інвестиційної політики, спрямованої на розробку, освоєння та використання паливно-енергетичного потенціалу регіону;

- збільшення видобутку та виробництва власних енергоресурсів з урахуванням економіки видобування, а також розвиток альтернативної енергетики, підвищення питомої ваги альтернативних джерел енергії у загальному енергозбереженні галузей економіки регіону;

- поступове та планомірне встановлення економічно обгрунтованих тарифів, дія яких має бути спрямована на стимулювання та скорочення енерговитрат, запровадження процесів енергозбереження та залучення інвестицій у енергетичну інфраструктуру;

- зменшення шкідливого впливу діяльності об'єктів паливно-енергетичного комплексу на навколишнє середовище й населення регіону відповідно до внутрішніх та міжнародних вимог.

Список посилань на джерела

1. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава [Електронний ресурс]: Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки / Комітет з економічних реформ при Президентові України. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform.

2. Національний план дій з енергоефективності на період до 2020 року [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Держенергоефективності. – Режим доступу: <http://saec.gov.ua/uk/activity/enerhoefektyvnist>.

3. Statistical review of World Energy [Electronic resource]. – 2014. – June. – Available from: <http://www.bp.com/en/global/corporate/about-statistical-review-of-world-energy.html>.